

¹ Старіков О. Залучення інвестицій у сільське господарство та реструктуризація АПК : аналіз досвіду та рекомендації // Пропозиція - 1999 - № 4. - С. 61

² Коняшин А. Проблеми та перспективи лізингової діяльності в агропромисловому комплексі // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України - 1998 - № 2 -С. 91

³ Циганов С.А. Організаційно-економічні аспекти використання лізингу // Економіка АПК. - 1999. - № 11. - С. 68

*Захаркевич Ч.І.,
аспірант кафедри менеджменту, фінансів
та кредиту ХГУП*

*Човерсальюк А.А.,
аспірант кафедри менеджменту, фінансів
та кредиту ХГУП*

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЦУКРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Разом з реформуванням економічних відносин в цукробуряковому комплексі, напрацюванням основних напрямків підвищення конкурентоспроможності цукрових підприємств необхідно постійно перебудовувати їх виробничий потенціал, проводити системну реструктуризацію цього комплексу.

В умовах адміністративно-командної системи управління при формуванні структури цукробурякового виробництва виходять з наявності основних виробничих фондів, матеріальних та інтелектуальних ресурсів. На сучасному етапі такий підхід не є ефективним.

В ринкових умовах слід виходити з місткості зовнішнього і внутрішнього ринків, а потім формувати адекватну їм структуру основних фондів, технологічну, організаційно-управлінську та збутову структури. Слід збалансувати потужності цукрових заводів та сировинної бази, створивши відповідну інтегровану виробничу інфраструктуру.

Орієнтація на місткість ринку не зменшує, а підвищує роль науково-технічного прогресу, який в цих умовах орієнтується на випуск тієї продукції і в тому обсязі, який необхідний споживачу. Визначивши цю необхідність, можна застосовувати ті напрямки НТП, які принесуть суспільству максимальну вигоду, дозволять уникнути втрат фінансових, сировинних, трудових ресурсів.

При цьому важливо підкреслити первинність процесу реструктуризації стосовно інших напрямків трансформування цукробурякового підкомплексу. Світовий і вітчизняний досвід свідчить про те, що без одночасної, а ще краще випереджуючої реструктуризації цукробурякового виробництва, його роздержавлення, демонополізація та приватизація не лише не дають очікуваних результатів, але й призводять до зниження соціально-економічної ефективності виробництва, часткової або повної його зупинки, а іноді – до банкрутства підприємств. Головна причина таких наслідків – неадекватність структури виробництва вимогам ринку.

Стан цукрових заводів області досяг критичної межі. Окремі з них стали банкрутами. Постійна нестача коштів, відсутність у необхідних межах інвестицій не дають змоги цукровим заводам виконувати заходи з технічного переоснащення та проводити в достатній мірі поточний та капітальний ремонт обладнання. В результаті цього основні фонди з кожним роком інтенсивно старіють як фізично, так і морально (таблиця 1).

Зобразимо наведені дані більш наглядно за допомогою діаграми (див. рис.1.).

Таблиця 1

**Знос основних фондів по діючих цукрових заводах
Хмельницької області (станом на 1 січня року)***

№ п/п	Завод	Знос основних фондів, %		
		1998	2000	2002
	А́і о́і і ³і н̄ієє́	52,2	50,6	51,3
	А̀єø і ³á÷èøüèèé	52,1	61,2	59,6
	А́і є́і ÷èñüèèé	58,1	58,8	62,0
	А́і ðí áí øüèèé	71,2	77,9	72,6
	А́áðáæí ýí н̄ієє́	40,6	45,4	46,6
	Èáì `ýí áòü-І і á³èüñüèèé	65,9	69,5	73,2
	Èëáì á³áñüèèé	52,8	55,0	57,7
	Èðáñèè³áñüèèé	49,1	51,2	52,2
	І а̀è³áñüèèé	52,6	55,4	55,4
	І áðèááèøüèèé	78,3	79,2	79,9
	Ñáðáì³áñüèèé	77,7	75,2	55,7
	Ñóáðí èí ñóýí ðèì³áñüèèé	70,2	74,2	76,9
	Óáì ð `í í èüñüèèé	57,4	60,1	62,5
	Õì áèüí èøüèèé	72,2	65,3	64,7
	Ø áì áð³áñüèèé	59,3	59,0	52,3
В середньому по області:		54,4	60,9	61,5

**Знос основних фондів по цукрових заводах Хмельницької
області**

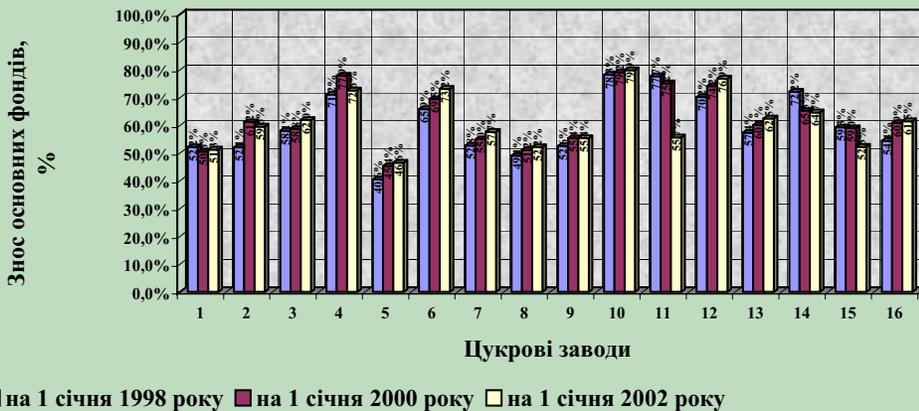

Рис. 1. Знос основних фондів по цукрових заводах області

Таким чином, бачимо, що рівень зносу основних фондів в середньому по області зріс на 0,6 % у 2002 році порівняно з 2000 роком, а порівняно з 1998 роком на 7,1 %. Найбільший рівень зносу основних фондів спостерігається на Наркевицькому (79,9 %), Старокостянтинівському (76,9 %) та Кам'янець-Подільському (73,2 %) цукрових заводах. Лише Деражнянський цукровий завод має знос основних фондів менше 50 %.

За нашими підрахунками та даними Асоціації цукрових виробників Хмельницької області “Хмельницькцукор” для проведення поточного і капітального ремонту основних фондів необхідно 52,5 млн. грн. Крім того, для підвищення рівня конкурентоспроможності цукру необхідне застосування нових прогресивних ресурсозберігаючих технологій, що дали б змогу збільшити відсотковий вихід цукру і зменшити затрати вхідних ресурсів – тобто необхідним є проведення всебічної реструктуризації цукрових заводів. Ця реструктуризація вимагає значних фінансових засобів, що обумовлює необхідність пошуку нових форм мобілізації інвестицій, визначення пріоритетних напрямків їх використання. Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що найбільш ефективними формами мобілізації інвестицій є регіональні фінансово-інвестиційні компанії, які дають можливість сконцентрувати державні, а також іноземні інвестиції для реструктуризації підприємств галузі, а також санації малоперспективних цукрових заводів.

Так, з метою проведення реконструкції та модернізації ряду цукрових заводів України, а також освоєння ними нових технологій в червні 1996 року було створено Товариство з повною відповідальністю “Агропромислова фінансово-інвестиційна компанія” (надалі ТПВ “Цукор-фінанс”)¹.

Базові принципи діяльності ТПВ “Цукор-фінанс” полягають в тому, що на всіх учасників товариства поширюється принцип солідарної відповідальності. Його суть полягає в тому, що всі члени товариства відповідальні своїм майном за зобов’язаннями товариства. Разом з тим всі учасники товариства не мають права від свого імені укладати кредитні договори по реконструкції і модернізації підприємства без згоди інших учасників товариства або Спостережної Ради Товариства.

Обрана організаційна форма господарювання товариства дає змогу використовувати майно його засновників як предмет застави та поєднувати їх капітали, що є важливою і обов’язковою умовою для отримання необхідних кредитних засобів.

Створюючи нові товариства з повною відповідальністю, подібні ТПВ “Цукор-фінанс”, стає можливим проведення реконструкції і модернізації цукрових заводів, придбання нових ресурсозберігаючих технологій. В кінцевому результаті це сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємств цукрової промисловості.

Практичний інтерес в галузі організації ефективних економічних взаємовідносин між виробниками цукрового буряка, цукровими заводами та холдинговими компаніями, що здійснюють інвестиційну діяльність, має досвід Польщі. Так, виробництвом цукрового буряка в Польщі зайняті селяни, в яких площі під посівом цієї культури складають від 0,5 га до 1 га. Врожайність цукрового буряка в їх господарствах складає в середньому 400 ц з 1 га. Такі результати обумовлені тим, що держава створила сприятливі економічні умови для селян, які вирощують цукровий буряк. Так, селянам відома закупівельна ціна на цукровий буряк на наступний рік вже в серпні поточного року. Селянин має можливість отримувати безперешкодно короткостроковий кредит для потреб виробництва з оплатою лише 8 % річних за користування кредитом. Він добровільно укладає контракт з цукровим заводом на виробництво визначеної кількості цукрового буряка. В свою чергу цукровий завод забезпечує селянина насінням цукрового буряка, добривами, засобами захисту рослин тощо.

Для вирішення фінансових проблем виробників цукру і цукрового буряка в Польщі створено три спеціалізованих комерційних банки. Вони забезпечують потреби селян в кредитах для вирощування цукрового буряка та цукрових заводів, для оплати сировини та виробництва цукру. При цьому не виникає проблем з лімітами для видачі кредитів. Основне джерело цих лімітів – власні кошти населення, які зберігаються, як правило, в банках країни.

Державні органи Польщі створили чотири державні компанії, які повинні забезпечити господарську діяльність 15-20 цукрових заводів кожна. Ці ж компанії мають здійснювати

контроль за фінансовою діяльністю цукрових заводів та при необхідності надавати їм інвестиції за рахунок централізації засобів, які надходять їм у вигляді дивідендів на 51 % акцій².

Таким чином, в Польщі створені необхідні економічні умови для прибуткового виробництва цукрового буряка і цукру та реалізації його на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Певний вітчизняний досвід щодо формування нових форм мобілізації інвестицій набуто в цукровій промисловості Тернопільської області. Особливість приватизаційного процесу на цукрових заводах даної області полягає в тому, що доля державних акцій в установчих фондах підприємств переважає і складає від 50 до 100 %. Це унікальний і єдиний випадок в Україні, коли акції не розпилені між численними акціонерами, а держава є власником контрольного пакету акцій. Це дозволяє обробити модель державного регулювання цукрової промисловості області в постприватизаційний період, суть якої полягає в наступному – держава передала право на управління державною часткою акцій асоціації “Тернопільцукор”. Остання, в свою чергу, входить в новоутворену структуру – регіональну агропромислово фінансово-інвестиційну компанію “Тернопіль”. Її учасниками, крім асоціації, також є: ВО “Тернопільський комбайновий завод”, АТЗТ “Кристал”, КБ “Княжий”, цукрові заводи області та ряд інших організацій. Такий склад учасників концентрує технічний і фінансовий потенціал та, в кінцевому підсумку, завершує грошові та технологічні потоки. Разом з цим забезпечується привабливість цієї структури як для потенційних інвесторів, так і для великих споживачів цукру і супутньої продукції.

Створення корпорації буде сприяти мобілізації капіталів для проведення системної реструктуризації, стабілізації, розвитку і підвищення ефективності цукробурякового комплексу області на принципах самофінансування.

Важливе місце в проєкті відводиться завантаженню потужностей ВО “Тернопільський комбайновий завод”. Цей завод стає базою корпорації по постачанню техніки, її ремонту та технологічному обслуговуванню. Одночасно він буде і технологічною базою машино-технологічних станцій, що створюються при цукрових заводах.

В умовах гострої нестачі інвестицій в цукробуряковий комплекс об’єктивно виникає необхідність пошуку нових ринкових форм їх мобілізації та використання. Однією з таких форм є лізинг, ефективність якого підтверджена світовою і вітчизняною практикою.

Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову “Про створення державного лізингового фонду для технічного переоснащення сільського господарства” від 18 вересня 1997 року № 1031, якою передбачено використання коштів державного лізингового фонду для придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки на умовах платності (до 50 % облікової ставки Національного банку, що діє на момент укладення договору) та повернення (не більш, ніж 5 років) у відповідності з укладеними договорами. Постановою також передбачається механізм авансування виробництва сільськогосподарської техніки.

Цукрова промисловість відчуває велику потребу в іноземних інвестиціях для придбання машин і устаткування, застосування нових прогресивних технологій виробництва цукру, розвитку машинобудівних та ремонтних заводів системи цукробурякового комплексу. А це потребує, в свою чергу, застосування діючих засобів із впровадження регульованого ринку цукру, створення і підтримки спільних підприємств, асоціацій, концернів, вдосконалення законодавства щодо діяльності іноземних інвесторів.

Необхідність залучення іноземних інвестицій обумовлена і проблемами, що виникли в цукровій промисловості в постприватизаційний період (цукрові заводи приватизовані на сертифікаційній, а не на грошовій базі).

Одним з напрямків реструктуризації цукрової промисловості є залучення іноземних інвестицій під гарантію уряду. Так, в 1997 році Кабінет Міністрів України видав гарантію для

забезпечення середньострокового кредиту Франції на фінансування зовнішньоторговельного контракту, укладеного між спільним українсько-французьким підприємством “Дако”, яке знаходиться в м. Черкаси, та фірмою “Сос’єте Делаплас”. Кредитну лінію на суму більше 66,5 млн. франків відкрила група французьких банків. Кредити використовуються для закупівлі у Франції високоефективної техніки для вирощування та збирання цукрового буряка. Спільне підприємство обслуговує та погашає кредит на умовах самоокупності.

Однак вихід українських кредиторів на міжнародний фінансовий та товарний ринки не повинен опосередковуватись гарантіями держави. Більшість директорів і спеціалістів цукрових заводів, а також обласних асоціацій цукровиків прийшли до висновку, що цукробурякове виробництво може вийти з кризи лише шляхом об’єднання власних зусиль і капіталів цукрових заводів, бурякосійних господарств, банків, інших юридичних і фізичних осіб. Тому передбачається широкомасштабна програма агропромислової інтеграції на місцевому й обласному рівнях. Цей процес в перспективі обумовить необхідність інтеграції й на загальнодержавному рівні. Уявляється, що однією з форм такої інтеграції є всеукраїнська цукрова корпорація, в яку на договірних умовах увійдуть всі партнери цукробурякового комплексу.

Таким чином, формування регіональних фінансово-інвестиційних компаній дозволить:

- мобілізувати матеріальні та фінансові ресурси і попередити стихійне закриття цукрових заводів, здійснити їх спеціалізацію та перепрофілювання;
- забезпечити накопичення фінансових ресурсів для реструктуризації галузі;
- стабілізувати господарські зв’язки, призупинити спад виробництва;
- тісно співпрацювати з державою через регулювання виробництва;
- забезпечити гарантію поставок та збут цукру через формування маркетингових служб та центрів;
- підвищити конкурентноздатність продукції і галузі в цілому на зовнішньому ринку за рахунок зниження виробничих витрат та освоєння ринкових ніш.

Для стимулювання процесу формування таких компаній державі доцільно цукровим заводам та бурякосійним господарствам з моменту вступу їх в компанії:

- пролонгувати заборгованість цукрових заводів;
- бурякосійним господарствам компенсувати з державного бюджету не менше, ніж 50 % витрат на придбання спеціальної техніки для вирощування, збирання цукрового буряка та насіння, на закупівлю мінеральних добрив, пестицидів;
- цукровим заводам надати пільгові короткострокові кредити для придбання оборотних засобів та довгострокові кредити – для їх реструктуризації;
- протягом перших трьох років звільнити цукрові заводи від податку на додану вартість.

Отже, для підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств цукрової промисловості необхідний великий обсяг фінансових інвестицій для проведення всебічної реструктуризації виробничих потужностей та впровадження нових, більш прогресивних технологій виробництва цукру.

Література

1. Заец А. С. Реструктуризация свеклосахарного комплекса Украины: проблемы теории и практики. – К., 1997.
2. Щорічний звіт Асоціації “Хмельницькцукор” за 2001 рік.

* Розраховано за даними щорічного звіту Асоціації “Хмельницькцукор” за 2001 рік.

1 Заец А. С. Реструктуризация свеклосахарного комплекса Украины: проблемы теории и практики. – К., 1997. – С. 184.

2 Заец А. С. Реструктуризация свеклосахарного комплекса Украины: проблемы теории и практики. – К., 1997. – С. 190.